

3. Державний архів Миколаївської області (ДАМО), ф.222: Николаевская городская дума, оп.1, спр.13-775.
4. ДАМО, ф.280: Николаевский городской магистрат, оп.1, спр.16,19,26.
5. Черемісін О.В. Органи місцевого самоврядування міст Новоросії кінця XVIII – першої половини XIX століть: юридичний статус, кордони компетенції, проблеми // Інтелігенція і влада: Громадсько-політ. наук. зб. – Одеса, 2005. – Вип. 5. Сер.: історія. – С. 82-93.
6. Історія Одеси / Колектив авторів. Гол. ред. В.Н. Станко. – Одеса: Друк, 2002. – 560 с.
7. Одесса 1794-1894. К столетию города. – Одесса, 1895. – С. 65-87.
8. Левченко Л. Взаємовідносини військових губернаторів з місцевим самоврядуванням Миколаєва у XIX ст. // Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження III Миколаївської краєзнавчої конференції. – Миколаїв: Атол, 2000. – С. 100-103.
9. Новороссийский календарь на 1836 г. – Одесса, 1835. – С. 95-102, 119-123.
10. Новороссийский календарь на 1837 г. – Одесса, 1836. – С. 44-53, 67-71, 129-130.
11. Новороссийский календарь на 1846 г. – Одесса, 1845. – С. 352-354.
12. Новороссийский календарь на 1847 г. – Одесса, 1846. – С. 334-338
13. Новороссийский календарь на 1855 г. – Одесса, 1854. – С. 407-408, 192-196.

Анотація

В статті розглядаються умови функціонування органів місцевого самоврядування міст Південної України Херсона, Миколаєва, Одеси в їх правовій та господарській діяльності в кінці XVIII – першої половини XIX століть.

Summary

In the article conditions of functioning of local governments of cities of the South of Ukraine of Kherson, Nikolaev, Odessa in their legal and economic activities to the end XVIII – are considered first half XIX centuries.

УДК 93(477):93(475.5)

Т.Є. Шевчук

ВСТАНОВЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ НА ХОЛМЩИНІ І ПІДЛЯШШІ (1918-1923 рр.)

"Холмська справа – це одна з найцікавіших сторінок історії національних відносин в Росії взагалі, і польсько-українських відносин зокрема", так писала київська газета «Рада» 18 квітня 1922 р. До актуальних питань української історії відносяться україно-польські стосунки між двома світовими війнами. Цей аспект пояснюється тим, що значна частина українських земель – Західна Волинь, Східна Галичина, Холмщина, Підляшшя і ін. – знаходилися у складі II Речі Посполитої. Незважаючи на дослідження цих проблем українськими і польськими істориками, особливо в останні десятиріччя, є чимало нез'ясованих питань і досі. Серед багатьох аспектів функціонування українських земель у складі міжвоєнної Польщі, малодослідженими залишаються питання національного життя українців Холмщини і Підляшшя.

До проблеми дослідження українського життя на Холмщині і Підляшші зверталися автори Володимир Сергійчук [1], Степан Макарчук [2], Валентина Борисенко [3], Григорій Купріянович (Польща) [4], Василь Назарук (Польща) [5], Євген Пастернак (Канада) [6] та ін.

Враховуючи наукову, теоретичну і практичну актуальність теми, метою даного дослідження є: на основі документів, праць українських і польських істориків

прослідкувати як відбувалося становлення польської державності і польського політичного режиму на землях Холмщини і Підляшшя в 1918-1923 роках.

Дата 11 листопада 1918 р вважається першим днем Незалежної Польщі. Саме з цього часу українці, що поверталися на свої землі, з рееміграції ставали громадянами Польської держави, яка тільки формувала і закладала основи політичного ладу.

Вже 18 листопада 1918 р. соціаліст Енджей Морачевський (1870-1944), очолив Тимчасовий Уряд Республіки Польщі. До складу цього уряду ввійшли представники різних політичних партій (соціалісти, людовці) та безпартійні. Ендеки відмовилися взяти участь у "лівому" уряді. Уряд видав низку декретів, спрямованих на вирішення соціальних проблем. Було запроваджено 8-годинний робочий день, демократичні свободи слова, друку, зборів, заборонено працю в неділю і свята, визнано право на страйк, створено соціальні інспекції та соціальне страхування на час хвороби. Незважаючи на спроби Уряду втілити в життя соціалістичну програму, його діяльність викликала невдоволення правих сил, передусім "ендеків".

22 листопада 1918 р. Е. Морачевський подав на затвердження Ю. Пілсудському проект декрету «Про організацію найвищої влади Польської Республіки». Цього ж дня декрет був затверджений Ю. Пілсудським і набрав чинності з 29 листопада цього ж року, увійшовши в історію як перша Конституція відродженої Польської держави [7, s.103].

Цей декрет був першим нормативним актом конституційного характеру про вищу представницьку владу Польської Республіки. Із змісту цього акту випливало, що на перехідний період найвища державна влада аж до скликання Законодавчого Сейму була зосереджена в Руках тимчасового начальника держави. Одночасно Тимчасовий Начальник Держави обіймав пост Верховного головнокомандувача Збройних сил Польщі.

Головним завданням нового уряду Начальник Держави вважав проведення виборів до Законодавчого Сейму. 28 листопада 1918 р. Юзеф Пілсудський видав декрет «Про проведення виборів до Законодавчого Сейму» [8, s.109]. У свідомості поляків Сейм був тісно пов'язаний з поняттям незалежності. Того ж дня було опубліковане положення про вибори. Згідно з положенням, вибори оголошувалися всезагальними, рівними, таємними і прямими, при пропорційному голосуванні. Право обирати депутатів отримав кожний польський громадянин, якому до дня оголошення виборів виповнився 21 рік.

Згідно з декретом, до складу Сейму повинно було входити 526 послів, але внаслідок неможливості провести вибори в окремих округах, в тому числі на територіях Холмщини і Підляшшя до Сейму було обрано 423 послы. В результаті виборів склад Сейму відображав політичну і соціальну диференціацію суспільства. Жодна партія, представники якої були обрані до Сейму, не мала переваг. Під час політичної боротьби внаслідок перегрупування депутатів правочентристські сили поступово здобули перевагу (69% депутатів). Така структура Сейму була причиною частих змін Кабінету Міністрів і не могла сприяти консолідації суспільства для розбудови тогочасної Польської держави [9, s.306].

На засіданні Законодавчого Сейму 9 лютого 1919 р. Тимчасовий Начальник Держави Ю. Пілсудський передав Сеймові свою верховну владу. Виступаючи перед депутатами Сейму, він сказав: "У великому хаосі і послабленні напруженості, яке охопило після війни всю Центральну і Східну Європу, я хотів зробити з Польщі центр культури, в якому править і панує закон... Незважаючи на всі перепони, мені вдалося досягнути головної мети мого правління і зібрати в Варшаві перший польський Сейм у спокійних умовах. Я вважаю, що після цього моя роль завершилася. Я щасливий, що залишаючись вірним солдатській присязі і своїм переконанням, можу передати в розпорядження Сейму владу, яку до цього часу здійснював в народі" [10, s.90].

Наскільки вражаючою може виявитися еволюція поглядів людини, яка на порозі незалежності доклала всіх зусиль, щоб добровільно відмовитися від влади, а вісім років потому (в 1926 р.) вирішила здійснити державний переворот, щоб захопити її.

Основним завданням цього однопалатного Сейму було встановлення засад державного устрою Польської Республіки і ухвалення основного закону незалежної держави – Конституції. 20 лютого 1919 р. Сейм прийняв ухвалу, яка увійшла в історію як «Мала Конституція». Характерною рисою Малої Конституції є її тимчасовість і неповність, яка полягає в тому, що за її межами залишилися особливості політичного, суспільно-господарського устрою держави, а також права і свободи громадян.

Наступним кроком було міжнародне визнання польської держави. Воно відбувалося шляхом встановлення дипломатичних відносин. Особливе значення мало визнання Польської держави країнами-учасницями розділів (Німеччиною, Австро-Угорщиною та Росією). Дипломатичні відносини з Австрією були встановлені вже 11 листопада 1918 р., з Німеччиною – 21 листопада 1918 р. Радянська Росія 27 листопада 1918 р., керуючись Декларацією прав народів Росії від 16 листопада 1917 р., також запропонувала Польщі обмінятися дипломатичними представництвами. Можливо, не зайвим тут буде наголосити на тому, що ще в серпні 1918 р. Уряд РСФРР прийняв за підписом Леніна декрет, яким оголошено про безповоротну відміну всіх договорів і актів, укладених керівництвом колишньої Російської імперії з урядами Пруссії і Австрії щодо розділів Польщі і про визнання за польським народом "прав на самостійність і єдність", про право інших націй в польській державі навіть не йшлося.

Союзні держави, учасниці мирної конференції в Парижі (Версаль) за участю делегацій 26 країн-учасниць воєнних дій на боці переможної Антанти, шляхом винесення висновку визнали Польщу 15 січня 1919 р., допустивши її представників до участі в засіданнях, які розпочалися 18 січня 1919 р. Офіційно Польща була визнана США – 30 січня 1919 р., Францією – 23 лютого 1919 р., Великобританією – 25 лютого 1919 р., Італією – 27 лютого 1919 р. [11, с.441].

Підписання мирних договорів на Паризькій мирній конференції мало особливе значення для розвитку післявоєнної Європи. Договори отримали спільну назву Версальської системи, вони визначали кордони і принципи відносин між державами на наступний період [12, с.446].

Версальська система була надзвичайно суперечливою і втілювала інтереси великих держав – Франції, Великобританії, США, Італії, Японії. Для запобігання конфліктам і залагодження міжнародних відносин, Паризька конференція створила міжнародну організацію – Лігу Націй. Для розв'язання складних проблем було утворено Міжнародний Трибунал у Гаазі і низку інших спеціалізованих міжнародних організацій. Усі нововиниклі держави підписали т.зв. Малий Версальський договір, або Трактат про права національних меншин. Це було викликано фактом значного змішування населення на територіях колишніх імперій, що створювало серйозні труднощі при визначенні кордонів.

Отже, залишалось відкритим питанням кордонів новоствореної Польської держави. Роботи над остаточним визначенням державних кордонів тривала кілька років. Вирішальний голос при обговоренні цих питань належав, звичайно, коаліції країн-переможниць. Головні союзні і об'єднані держави – США, Великобританія, Франція, Італія і Японія – утворили так званий керівний орган Паризької мирної конференції – «Раду чотирьох». З березня 1919 р. європейські проблеми вирішувала саме ця Рада (без участі Японії).

Питання кордонів також розглядалося на Паризькій мирній конференції, де Польща була представлена двома делегатами – Р. Дмовським та І. Падеревським. Польський Національний Комітет провів велику підготовчу роботу і подав численні

матеріали для аргументації своїх територіальних претензій. У складі польської делегації були географи, історики, економісти, політики, що забезпечували наукову і пропагандистську підтримку польських територіальних претензій. Справами Польщі Верховна Рада конференції зайнялася 29 січня 1919 р. З промовою, яка тривала кілька годин, на конференції виступив Р. Дмовський, що вимагав включення до складу відродженої Польщі всієї Галичини і Волині, Холмщини, Підляшшя, Надсяння, Верхньої та Середньої Сілезії, Познаньщини, Помор'я, Вармії і Мазур, Литви, переважної частини Білорусі, території Полісся і Поділля в Україні [13, с.222].

Ще із часів Центральної Ради в Україні гостро стояло питання територій і кордонів між Польщею і Україною. На думку діячів Центральної Ради до автономної України мали ввійти землі, де українське населення становило більшість, в тому числі Холмщина і Підляшшя. Падіння Тимчасового уряду в жовтні 1917 р. створило для Центральної Ради сприятливу можливість проголосити свої права на ряд повітів, де проживало українство і також Холмщину і Підляшшя [14, арк.18].

Центральна Рада не підтримала Жовтневого постановня, тому поступово посилилось протистояння між Україною і більшовицькою Росією. Дальший розвиток подій змусив Центральну Раду шукати підтримки за кордоном і покладати надії на переговори, які розпочалися в Бресті. Ідучи на переговори з Німеччиною та її союзниками, український уряд розраховував не тільки поліпшити своє становище, а й спробувати приєднати українські землі, що знаходилися поза межами УНР. Особлива увага зверталася на приєднання Сх. Галичини, Буковини, Холмщини, Підляшшя, Надсяння.

В підготовці документів для української делегації на Брестській мирній конференції за дорученням голови Центральної Ради Михайла Грушевського, брали участь холмщани Олександр Василенко, Антон Павлюк, Тимофій Олексіук [6, с.163]. 13 січня 1918 р. на переговорах у Бресті країни Четвертого блоку визнали Україну незалежною державою, яка є правоспроможною вступати в міжнародні відносини. Тепер однією із пекучих проблем, що стояла перед українською делегацією, було визначення кордонів республіки. Українська делегація ставила питання про об'єднання всіх українських земель в складі УНР. Австро-Угорщина заявила, що визнає незалежність України тільки за умови визнання нею старих кордонів між Австро-Угорщиною та Росією. Але напружена внутрішньополітична ситуація в країнах Четвертого блоку, загроза голодних бунтів, воєнного розгрому змусила їх поспішати з укладенням миру і Австро-Угорщина згодилася на поступку Холмщини і Підляшшя Україні [15, с.315]. 9 лютого 1918 р. між УНР, Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною був підписаний Брестський договір. Згідно угоди кордони України мали проходити з Австро-Угорщиною по старому кордону Російської імперії. З нововідродженою Польщею – по лінії Тарноград-Білгорай-Щербешин-Красностав-Мельник-Високо-Литовськ-Кам'янець-Литовськ-Пружани-Вигівівське озеро [16, арк.2].

Українське населення та інтелігенція краю були переконані, що рішення Брестського мирного договору відповідало нормам міжнародного права, бо його уклали уряди визнаних у світі держав. Але згодом країни Антанти, які недавно визнали УНР, стали на бік Польщі, зневаживши історично справедливі здобутки українців Холмщини і Підляшшя.

Польське суспільство, політичні та наукові кола цієї держави не визнали рішень Брестської мирної угоди. Підтримані рядом європейських держав і більшовицькою Росією польські територіальні претензії безперечно відповідали прагненням та відчуттям польського народу, але ущемлювали споконвічні прагнення українців [17, с.22].

Польські політичні кола виступили проти зазначеної лінії західного кордону України. Вони домагалися, щоб польсько-український кордон був встановлений по

р. Буг, тобто, щоб Холмщина і Підляшшя залишилась за Польщею. Крім того деякі польські політичні сили заявляли претензії на Волинь і Поділля. Під їх тиском 4 березня 1918 р. був підписаний окремий протокол, в якому вказувалося, що "передбачена у другім уступі договірної постанови комісія не зв'язана класти граничну лінію через місцевості Білгорай-Шербешин-Красностав-Пугачів-Радин-Межиріччя-Сарнаки, лише має право на підставі цього мирного договору поправити границю, що виходить з етнографічних відносин і бажань населення також на схід від лінії Білгорай-Шербешин-Красностав-Пугачів-Радин-Межиріччя-Сарнаки. Згадана мішана комісія утвориться із заступників сторін, що заключають договір" [18, с.19]. Таким чином, приєднання Підляшшя і Холмщини до України ставилося під запитання.

Протягом 1918 р. польські політичні кола приклали максимум зусиль, щоб відновити Польщу з максимальними територіальними володіннями. Особливо ускладнилася ситуація із землями Холмщини і Підляшшя з початком україно-польської війни, приводом до якої було проголошення 13 листопада 1918 р. Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). На результати цієї війни вирішальним чином вплинула конфігурація національних територій (тобто належність більшої частини українських і польських земель Російській імперії, а меншої – Австро-Угорщині), а також ставлення до питання про надання їм державного суверенітету з боку країн, що виявилися переможцями у світовій війні. Принагідно слід зауважити, що Антанта була налаштована вороже щодо української державності в будь-якій формі, тому що мала зобов'язання перед своїм союзником у минулій війні – Росією. За цих умов проголошена 22 січня 1919 р. злука УНР і ЗУНР залишалася тільки декларацією добрих намірів. Галицькі українці зазнали поразки в цій війні, тому що не могли протистояти об'єднаному і підсиленому Францією військовому потенціалу всієї Польщі.

Уряд Ю. Пілсудського всередині липня 1919 р. остаточно розгромив військові сили ЗУНР, завершивши цим україно-польську війну. Після поразки ЗУНР у липні 1919 р. 40-тисячна Українська Галицька Армія перейшла Збруч і увійшла в підпорядкування до С. Петлюри. Війська, які він очолював, воювали одночасно з червоноармійцями і з білогвардійцями. Директорія УНР контролювала на той час лише невеличку частину земель на північному заході України. На основній її території точилася громадянська війна між червоноармійцями і білогвардійцями.

Чергові поразки на фронті восени 1919 р. змусили С. Петлюру з рештками своїх військ перейти за р. Збруч на контрольовану Польщею територію. Саме в такій ситуації визрів союз С. Петлюри з Ю. Пілсудським, який і досі викликає цілу низку запитань. Очікуючи неминучого удару з боку Росії, Ю. Пілсудський прагнув заручитися підтримкою С. Петлюри. У ніч на 22 квітня 1920 р. міністр закордонних справ України А. Лівіцький і Польщі Я. Домбський підписали україно-польську політичну угоду з дев'яти пунктів. Польща визнала незалежність УНР. Кордони між обома державами проходили по лінії від ріки Дністер повз ріку Збруч, потім по колишньому кордону між Австро-Угорщиною і Росією до Вижгрудки, звідти на північ по Кременецьких горах, потім по лінії, яка проходить на схід від Здолбунова повз східну адміністративну межу колишньої Мінської губернії до перетину її з рікою Прип'ять і далі по Прип'яті до її гирла [19, с.656]. Тобто до Польщі мали відійти українські землі, які раніше належали Австро-Угорщині. Петлюра визнавав питання "Східної Галичини внутрішньою справою польської держави". Обидві сторони зобов'язалися не укладати міжнародних угод, спрямованих проти УНР або Польщі [20, с.20].

24 квітня 1920 р. політична угода була доповнена військовою конвенцією із сімнадцяти статей. Польща зобов'язувалася надавати Директорії УНР військову допомогу. Спільний наступ на контрольовану радянськими військами Україну мав

розпочатися під загальним польським командуванням. Передбачався контроль польських військових над українськими залізницями на весь період воєнної кампанії. Ці укладені угоди отримали узагальнюючу назву Варшавського договору. Як в українському, так і в польському суспільствах він викликав неоднозначну реакцію, адже після укладення Варшавського договору війна з Росією ставала неминучою. Але вийшовши переможцями у війні 1918-1919 рр., поляки ставилися до місцевих українців, як до переможених. Радикальність цих поглядів найбільше відчували українці Холмщини і Підляшшя. Більша частина польського суспільства дивилася на них, як на окрему зросійщену групу, етнічно не пов'язану з українською нацією. Така думка побутує і сьогодні серед частини сучасної польської еліти, в тому числі й польських істориків. Вони безпідставно твердять, що українці Холмщини і Підляшшя добровільно прийняли етнічну назву "руські", а польське суспільство лише автоматично сприйняло цю назву [21, с.35].

25 квітня 1920 р. під командуванням Ю. Пілсудського польські війська розпочали наступ, названий тоді у Польщі "київським походом". Через 262 роки після Гадяцьких угод Ю. Пілсудський розпочав новий період співробітництва Польщі з Україною шляхом союзу двох незалежних держав. Використовуючи революційний хаос, Ю. Пілсудський намагався визволити Україну з-під російської окупації, що тривала кілька століть, створити вільну Україну-союзницю Польщі. Він спирався тільки на власне переконання, що без вільної України не може довго існувати незалежна Польща. Отже, Польща передусім прагнула створити між собою та Росією східноукраїнську буферну державу [22, с.327].

В жовтні 1920 р. польсько-радянська війна завершилася. 18 березня 1921 р. в Ризі було підписано мирний договір між Польщею і трьома радянськими республіками – Росією, Україною та Білорусією. Всі територіальні вимоги Польщі були задоволені: за нею залишилися західнобілоруські землі по річках Двіна і Березина та українські по річках Збруч і Дністер. Польща визнала радянські республіки Україну та Білорусь (ст. 2 договору). Обидві сторони зобов'язувалися гарантувати повну пошану державного суверенітету іншої сторони й утримуватися від усякого втручання у внутрішні справи, створити належні умови для вільного культурно-національного розвитку національних меншин (ст. 5 договору). Росія зобов'язувалася сплатити Польщі 30 млн. крб. за її участь у господарському житті царської Росії і повернути культурні цінності, вивезені з польських земель [23].

Таким чином, Ризький мирний договір для Польщі був вигідний. Він означав збереження її незалежності, піднесення гідності нації, закріпив за нею великі території з непольським населенням в тому числі Холмщину і Підляшшя. Разом з тим, Ризький договір став підставою для клопотання Польщі перед міжнародними організаціями щодо визнання прав Польщі на Холмщину, Підляшшя, Сянщину, Східну Галичину і Волинь – стародавні українські землі, що входили ще до складу Галицько-Волинського князівства. Безсумнівно, Ризький мирний договір був великою поразкою для української дипломатії і узаконив окупацію її територій з боку Польщі проти волі українського народу.

Східні і північні кордони Польщі були визнані Англією, Францією, Італією і Японією, про що було оголошено польським урядом 12 квітня 1923 р.

Внаслідок стабілізації кордонів у 1922-1923 рр. територія Польської Республіки становила 388,6 тис. кв. км (52% території Першої Речі Посполитої). Польща відродилася на основі входження до її складу трьох колишніх окупаційних територій: російської – 260 тис. кв. км, австрійської – 80 тис. кв. км і пруської – 48,6 тис. кв. км. Зона, яка повернулася в оновлену Польщу з-під російської влади, існувала у двох суттєво різних частинах:

1. Конгресувка, створена Віденським конгресом 1815 р., як політичний додаток до Царської імперії з певним ступенем адміністративної автономії, яка утиналася впродовж XIX століття, зі сталою польською людністю;
2. Креси (окраїна), або східне прикордоння, яке після поділу Польщі було адміністративно визначене як інтегрована частина Росії (до кресів входили Холмщина і Підляшшя), і де польський етнічний елемент складався з порівняно тонкої верхньої "шкоринки аристократії" та дрібномаєтного дворянства, який здійснював економічне і культурне "керівництво" соціально й етнічно "недозрілим" білоруським та українським селянством [24, с.45].

Така характеристика українства цих територій є суперечлива і вимагає детального і різностороннього аналізу, але це питання наступних досліджень.

Народжена в такий спосіб II Річ Посполита виявилась крихким і складним державним утворенням Центрально-Східної Європи. Половину її території займали землі, де проживало непольське населення (як було вказано вище. число поляків на Холмщині і Підляшші досягало лише 30 відсотків), яке не вважало новонароджену державу своєю. Це викликало з їхнього боку ставлення до Польщі як до окупанта і не сприяло державній стабільності. Політичний лад II Речі Посполитої, пройшовши певну еволюцію, був типовим для тогочасних європейських держав. У Польщі була республіка, вибори до Сейму і Сенату засвідчили демократичне спрямування державно-політичного розвитку Польщі, але зовсім не демократичним було реальне вирішення національного питання.

Однак на відміну від Галичини, де українська спільнота не сприйняла польську владу, українці Холмщини і Підляшшя, стомлені поневір'янням по просторах Російської імперії, повернувшись на рідні землі, лояльно поставились до польської влади і вирішили жити в нових умовах. Вони зуміли організуватися, налагодити своє етнічне буття, і показати яскравий приклад громадянської етнічної єдності, прагнення відстояти свої національні і соціальні інтереси.

Джерела та література

1. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі. – Тернопіль, 1997. – 439 с.
2. Макарчук С. Доповідь на Світовому Конгресі українців Холмщини і Підляшшя (м. Рівне 19-21 вересня 1997 р.). – Рівне, 1998.
3. Холмщина і Підляшшя. Історико-етнографічне дослідження / Під ред. В. Борисенко. – К., 1997. – 384 с.
4. Купріянович Г. Український етнос на Холмщині та Підляшші у XIX – XX ст. // Холмщина і Підляшшя. Історико-етнографічне дослідження. – К., 1997.
5. Назарук В. Доповідь на Світовому Конгресі українців Холмщини і Підляшшя (м. Рівне 19-21 вересня 1997 р.). – Рівне, 1998.
6. Пастернак Є. Нарис історії Холмщини і Підляшшя (Новіші часи). – Вінніпег, Торонто, 1989. – 163 с.
7. Dekret Naczelnika Państwa o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej z dnia 22 listopada 1918 r. (Dziennik Praw Nr17, poz.35,40,41). – 104 s.
8. Dekret o wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dn. 28 listopada 1918 r. (Dz.Pr. Nr18, poz.47). – 119 s.
9. Kallas M. Historia ustoju Polski X – XX w. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997. – 564 s.
10. Nalecz Daria, Naiecz Tomasz. Jozef Pilsudski legendy i fakty. – Warszawa, 1987. – 320 s.
11. Бардак Ю., Леснодорский М. История государства и права Польши. – М., 1980. – 558 с.
12. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
13. Pobog-Malinowski W. Najnowsza historia polityczna Polski 1864-1945. – Londyn, 1956. – T.2. cz.2. – 258 s.

14. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВОВУ). Генеральний Секретаріат Української Центральної Ради, ф.1063, оп.3, спр.5, 20арк.
15. Дорошенко Д. Історія України 1917-1918. Доба Центральної Ради. – Ужгород, 1932. – Т.1. – 460 с.
16. ЦДАВОВУ, ф.1115, оп.1, спр.9, арк.2-6.
17. Бухало Г. Холмський край наш український. – Рівне, 1994. – 46 с.
18. Боєчко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. – К., 1994. – 168 с.
19. Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – М., 1964. – Т.III. – 658 с.
20. Україна і Польща у Східно-Центральній Європі. Спадок і майбуття : Матеріали конференції під патронатом Прем'єр-Міністрів України і Польщі (Київ, 25-27 червня 1999 р.). – К., 1999. – 331 с.
21. Брицький П. Україна в поглядах західноєвропейських політиків та істориків: ретроспективний аналіз // Європа: Ідеї та процеси. – Чернівці, 1998. – 63 с.
22. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1991. – 391 с.
23. Міровий договір між Україною й Росією з одної сторони й Польщею з другої. – Рига, березня 18 дня 1921 року. – 33 с.
24. Ротшильд Джозеф. Східно-Центральна Європа між двома світовими війнами. – К., 2001. – 496 с.

Анотація

На основі джерельних матеріалів, праць українських і польських істориків у статті прослідковується становлення польського політичного режиму на землях Холмщини і Підляшшя в 1918-1923 рр.

Summary

On the basis of source materials of Ukrainian and Polish historians the formation of political regime on the land of Khomschyna and Pidliashia in 1918-1923 in this article is underlined.